

V. Kryachko, S. Shtepa. Explication of the Contemporaneous Researches of the Concept-phenomenon «Happiness» in Ukraine.

The paper deals with an attempt to explicate the results of the main contemporaneous researches of the concept «happiness» in the Ukrainian sociospace. A part of the modern scientific and information resources, that are linked with the conceptualization of the notion of «happiness» in the social space is analyzed, as well as the results of several sociological studies of happiness in the world and Ukraine, including data obtained in the process of sociological research of the student happiness held by the Dragomanov Sociological Center of the National Pedagogical Dragomanov University are represented.

Keywords: *concept, contemporaneous, context, explication, happiness, phenomenon, research, sociology, Ukraine.*

УДК 303.422:912.43(438.31)(477.8)

Г. І. Щерба

**РОЛЬ ВОЛОДИМИРА КУБІЙОВИЧА
У РОЗВИТКУ ОСВІТИ НА ЛЕМКІВЩИНІ
В 40-х РОКАХ ХІХ СТОЛІТТЯ**

У статті на підставі етносоціологічних досліджень висвітлюються процеси історії боротьби за українську Лемківщину і збереження свого етнографічного краю. Проблемами українського населення в зайнятій німцями з 1939 р. Польщі займалися Українські допомогіві комітети, роботу яких координував Український Центральний комітет з осідком у Кракові на чолі з Володимиром Кубійовичем. Автор звертає увагу на відкриту з ініціативи Володимира Кубійовича Українську учительську семінарію в Криниці 10 грудня 1940 р., яка проіснувала до липня 1944 р., мала велике історичне значення в історії Лемківщини. Завдяки їй Криниця стала культурно-освітнім центром українців у сорокових роках ХХ ст. Автор акцентує увагу на значенні діяльності В. Кубійовича в розвитку освіти, науки й етнічної культури на Лемківщині в 1940-1945 рр.

Ключові слова: *етнічна культура, етносоціологічний аналіз, освіта, національне відродження, Володимир Кубійович, Лемківщина, Українська учительська семінарія в Криниці.*

Лемківщина – край безмежної гірської краси і працюючих людей – розкинулася на 10 000 квадратних кілометрів від Ослави й Сяну на сході до Попраду й Дунайця на заході. Дала вона світові чимало видатних людей: Сильвестр Сембратович (кардинал), Іван Могильницький, Йосафат Коциловський, Богдан-Ігор Антонич, Михайло Вербицький та багато інших. Серед усіх чільне місце займає і виходець з Лемківщини, видатний вчений зі світовим іменем, географ і демограф Володимир Кубійович.

Володимир Кубійович народився 23 вересня 1900 року в містечку Новий Санч на західній Лемківщині в родині дрібного урядовця. Ще в дитинстві він бував в Жегестові, Криниці, в селах Лабова, Фльоринка, Нова Весь, Верхomla й інших; купався в річці Попраді, виходив на гору Яворину зі своїми ровесниками – хлопцями й дівчатами, пізнав всю красу Лемківщини, любов до якої проніс у своєму серці все життя.

Навчаючись в польській гімназії у Новому Санчі, він не соромився своєї української національності, хоч дуже часто польські студенти називали його «твердим лемком», за його відданість землі, де народився. Зближується з товариством «Просвіта», оволодіває українською літературною мовою. Виявляє надзвичайні здібності, бездоганно вивчає німецьку мову. Після закінчення гімназії з патріотичних почуттів записується до Української Галицької Армії, а після звільнення з УГА у 1919 році вступає до Ягеллонського університету в Кракові, де вчиться історії і географії, є одним з найздібніших студентів.

В 1923 році В. Кубійович захищає дипломну роботу на тему «Антропологія Горганів», а вже в 1927 році боронить дисертацію з демографії тодішньої Радянської України і стає наймолодшим доцентом у Польщі, лектором Ягеллонського університету в Кракові [Шаблій, 1996, с. 51].

Володимир Кубійович поринає в наукові дослідження Карпат. Його цікавлять їх географія, демографія, етнографія, картографія. З української інтелігенції та студентів у Кракові організує Краєзнавчий клуб, а з тим клубом і мандрівки по Лемківщині і всіх Карпатах. У складі однієї такої групи були згодом відомі люди: Богдан Стебельський, Томко Липичак. Нестор Процик, Оріся Фещенко-Чопівська. Аріанда Шумовська і багато інших. Вони розпочали експедицію від найзахідніших лемківських сіл – Явірок і Шляхтової і пішли вздовж Карпат аж до Дукельського перевалу і Сяноку. Під час експедиції вони не тільки вивчали Карпати, але й

розповсюджували українську літературу серед лемківської молоді, організували концерти, бесіди, лекції про Україну, допомагали молоді встановлювати національну свідомість, український патріотизм, не дивлячись на те, що потрібно було конспіруватися від польської поліції.

Результатами досліджень стали наукові праці Володимира Кубійовича: «Географія України і суміжних країн», «Атлас України», різноманітні карти України і багато інших.

Але захоплення Кубійовича українськими проблемами викликає незадоволення польської влади і його в 1938 році звільняють з посади доцента Ягеллонського університету. Володимир Кубійович не падає духом, не стає на коліна перед польською окупаційною владою. Натомість береться за організування мережі Українських допомогових комітетів, які мали відстоювати права українського населення в Польщі.

Особливо результативними і ефективними стали ці комітети від вересня 1939 року після підписання пакту Молотова-Рібентропа, коли Польща була окупована німцями і територія на захід від Бугу й Сяну ввійшла в склад Генерального Губернаторства, а Галичина і Волинь були окуповані більшовицькими військами. Понад 30 тисяч українських інтелігентів опинилося в Генеральному Губернаторстві, які не захотіли залишитися під більшовицькою окупацією.

Проблема українського населення в зайнятій німцями Польщі стала особливо актуальною. Українцям потрібно було допомогти знайти працю, житло, забезпечити їм мінімальні умови життя. Цією проблемою займалися Українські допомогові комітети, роботу яких координував Український Центральний комітет з осідком у Кракові на чолі з Володимиром Кубійовичем.

Інтелігенти, які змогли працювати у школах, були скеровані на вчительські посади в села Лемківщини, Надсяння, Холмщини й Підляшшя, й тому навчання дітей у школах розпочалося українською мовою, бо до 1939 року воно повсюдно велося польською мовою. Окрім шкіл, створювалися у селах дитячі україномовні садки, а також сільськогосподарські школи, різноманітні курси для молоді: в'язання, вишивки, роботи з молоддю та інші. Відновили свою діяльність бібліотеки «Просвіти», ліквідовані до 1939 року. Поряд з цим створено Торговельну школу в Сяноці, гімназію в Грубешеві й Ярославі, Українську учительську

семінарію в Криниці, українські бурси в Горлицях і Дуклі [Щерба Г., Щерба І., 2009, с. 8].

Особливо звертає на себе увагу відкрита з ініціативи Володимира Кубійовича Українська учительська семінарія в Криниці 10 грудня 1940 р., яка проіснувала до липня 1944 р., мала велике історичне значення в історії Лемківщини. Це перший освітній заклад такого типу за всю історію. Завдяки їй Криниця стала культурно-освітнім центром українців у сорокових роках ХХ ст. Семінарія відкрила шлях до освіти дітям з найбільш віддалених та найбідніших лемківських сіл, загублених в горах Бескидах та мала великий вплив на розвиток освіти й культури Лемківщини. Нанесла нищівний удар по москвофільству, яке ще жевріло на Лемківщині й зробила вагомий вклад у національне відродження Лемківщини.

Молодь сіл Лемківщини потягнулась до освіти. В селах з'явилися книжки українською мовою, українська преса, розвинулося хорове мистецтво, навчальні установи стали великими культурними й освітніми осередками та центрами національного відродження українського населення, яке до 1939 року було приречене на повну полонізацію.

Володимир Кубійович приділяв велику увагу цій роботі. Він постійно навідувався до Торговельної школи в Сяноку, Української учительської семінарії в Криниці, знайомився з життям та навчанням студентів, надавав їм стипендії, круглих сиріт і напівсиріт брав на утримання в бурсах за рахунок стипендії Українського Центрального комітету [Щерба, 1996, с. 80].

Володимир Кубійович виступав перед студентами з лекціями про Україну, її багатства, звичаї, традиції і культуру, які мали значний вплив на світогляд студентів.

Студенти Учительської семінарії вели велику культурно-освітню роботу в селах у час літніх та зимових вакацій, організували з молоддю концерти, вистави, коляди, а за зароблені таким чином гроші закупували книжки для сільських читалень «Просвіти» або віддавали гроші в Українські допомогові комітети на студентський фонд.

Семінарія здійснила два випуски. Перший у 1943 році – 47 абітурієнтів та в 1944 році – 53 абітурієнти. На педагогічному курсі успішно здали матуру 30 курсантів. На базі семінарії був організований ще курс садівничок для 30 дівчат та некваліфікованих вчителів фаховий курс (помічників, були й такі, бо вчителів бракувало) – 75. Таким чином число тих, хто навчався у семінарії досягало 500 осіб [Щерба, 2010, с. 9].

Воєнні лихоліття не дали змоги усім закінчити семінарію. Вони роз'їхались по всьому світу, але зберегли у своїй пам'яті гарне ім'я семінарії. Вона стала для кожного з них поштовхом для подальшої освіти. Її випускники та студенти стали педагогами, лікарями, інженерами, науковцями у різних країнах світу.

Великою подією в культурному житті Лемківщини було відзначення у квітні 1942 року в Криниці 100-літнього ювілею від дня народження велетня української музики, композитора Миколи Лисенка. Сто хороших колективів з усіх округів з'їхалися до Криниці на конкурс хорового мистецтва, присвячений цій знаменній даті. Був на відкритті конкурсу Володимир Кубійович, а також надавав фінансову допомогу на підготовку і проведення конкурсу.

По всіх українських селах прозвучав «Заповіт» Тараса Шевченка та інші українські пісні у музичній обробці Миколи Лисенка. Це мало великий вплив на національне відродження Лемківщини. Хор Української учительської семінарії в Криниці під диригуванням Романа Левицького здобув перше місце і був відряджений на заключний концерт до Львова у червні 1942 року, де також був визнаний переможцем і удостоєний зустрічі з митрополитом Андреем Шептицьким, котрому заспівав «Многая літа», а митрополит в свою чергу поблагословив хор і побажав йому дальших творчих успіхів на Лемківщині. Поїздку хору до Львова спонсорував професор Володимир Кубійович.

Заслуги Володимира Кубійовича в розвитку освіти, й культури на Лемківщині неоцінімі. Але крім культурно-освітньої роботи він здобув собі повагу ще й тим, що допомагав людям в різних справах, з якими вони зверталися до нього. Про нього ходили легенди, бо кожному, хто до нього звертався, він допомагав, інколи ризикуючи своїм життям.

Про Кубійовича на Лемківщині казали, що він усе може. Призначав сільським дітям стипендії на навчання, матеріально підтримував їх у прагненні здобути знання, освіти. У роки фашистської окупації був для земляків заступником, рятівником, визволяв з полону або тюрми, повертаючи сім'ям чоловіків, батьків, синів. «Підіть до Кубійовича, він вам допоможе». І люди зверталися до нього із сотнями прохань, до яких видатний вчений ставився, як до проблем найрідніших. Допомагав усім, чим можна було у злиденні воєнні роки, організовував те, що сьогодні називаємо «гуманітарною допомогою», підтримував краян у голод і холод. На відміну

від деяких нинішніх «меценатів» не був байдужим до бід звичайного люду, не хизувався своєю освіченістю, славою, визнанням у світі.

Відомий такий факт із села Свіржова Руська колишнього Ясельського повіту Краківського воєводства на Лемківщині. Два брати Іван та Андрій Кобани дістали від польських військових зброю (взамін за цивільний одяг), які втікали від німців з чехословацького кордону у вересні 1939 року. Про це згодом довідалися німці й їх заарештували. Їм загрожував розстріл. Але їхній швагер Василь Гаталевич поїхав до Кракова до Володимира Кубійовича й просив його зробити все можливе, щоб врятувати їм життя. Володимир Кубійович не відмовив йому в проханні, зумів переконати німецьку владу, що хлопці хотіли здати німцям добровільно зброю, але не встигли зробити цього вчасно. Їх посадили в в'язниці Освенцім на два роки й вони повернулися живі до своїх родин.

Інший приклад також зі Свіржови Руської. В 1940 році донеслась до села чутка, що Німеччина забирає німців з Радянського Союзу, а в замін, передає українців з Генерального Губернаторства. Багато людей з патріотичних почуттів не проти були поїхати в Україну. Але, щоб впевнитися в такій доцільності, вирішили порадитися з Володимиром Кубійовичем. Делегація у складі Кипріяна Баволяка, Михайла Пиртка, Михайла Гаталевича – солтиса села на чолі, поїхала до Кракова. Зима була сніжна і морозна. Коли вони замерзли з дороги появилися у Володимира Кубійовича, він спершу запросив їх до їдальні УЦК, зігрів їх, а потім прийняв і уважно вислухав та сказав: «Дуже добре, що ви любите Україну й хочете поїхати на її землі. Але тепер часи воєнні і раджу вам не рухатися із місця. Будемо мати самостійну Україну, а такий час настане скоро, тоді ви можете сміло їхати. А тепер краще сидіть вдома, якщо вас ніхто силою не виганяє. Це моя вам щира батьківська порада».

Відомий і такий факт з арешту німцями Богдана Стебельського, брата Степана Стебельського «Хріна», сотенного УПА на Лемківщині. Арешт відбувся у Львові, після проголошення акту відновлення Української Незалежної держави 30 червня 1941 року. Не гаючи часу, дружина Богдана Аріанда Шумовська-Стебельська звернулася до професора Володимира Кубійовича у Кракові з проханням про допомогу. Він уважно вислухав її прохання і заручив своїм життям перед німецьким урядом, що Богдан Стебельський художник і що він політикою займатися не буде. Через деякий час Богдана випустили з в'язниці [Шаблій, 1996, с. 561].

В 1945 році Володимир Кубійович емігрує до Німеччини. Спочатку осідає в Мюнхені. Як колишній адміністратор при німецькому окупаційному режимі, він був допитаний західними окупаційними військовими установами, але оскільки в його діяльності на посаді голови УЦК не виявлено ніякого злочину, його залишили в спокої.

Тут в Мюнхені в 1947 році за його ініціативою відновило свою роботу Наукове Товариство ім. Т. Шевченка, яке було закрито більшовиками в 1939 році у Львові. Згодом центральну оселю НТШ перенесено до Сарселю під Парижем.

Володимир Кубійович разом з іншими видатними вченими – І. Раковським, З. Кузелею, Ю. Луцьким, О. Оглоблином, Б. Кравцівим, Ю. Шевельовим і багатьма іншими поринає в наукову працю над написанням десятитомної «Енциклопедії Українознавства», в якій поміщає ряд своїх наукових статей, однією з яких є «Лемківщина», стає її головним редактором і координує роботу науковців-дописувачів, розселених по усьому світу.

Помер Володимир Кубійович 2 листопада 1985 року в Сарселі біля Парижа у Франції. Заслуги Володимира Кубійовича перед Лемківщиною не мають ціни. Він спільно з М. Кульчицьким склав карту Лемківщини і Надсяння, написав ряд наукових статей про Лемківщину, доклав багато зусиль над виданням книги в двох томах «Лемківщина: земля, люди, історія, культура», яка стала настільною книгою кожного лемка, є вагомим вкладом в загальноукраїнську культуру. Володимир Кубійович був видатною постаттю не тільки в науці й просвіті, а й у громадсько-політичному житті. Він – людина з великою літери. Володимир Кубійович був чесним, порядним, справедливим, доброзичливим, благородним, скромним, інтелігентним і культурним. Він став гордістю не тільки Лемківщини, звідки вийшов родом, але й всієї української нації, а його праця в НТШ стала йому безсмертним Пам'ятником в українській та світовій культурі й науці.

Джерела:

Шаблій О.І. Володимир Кубійович: енциклопедія життя і творення. – Львів : Фенікс, Українська академія друкарства, 1996.

Щерба Г.І., Щерба І.О. Володимир Кубійович у спогадах сучасників // Лемківщина. ООЛ в Америці ; Нью-Джерсі. – 2009. – № 2 (117).

Щерба Г.І., Яремкевич Р.В. Володимир Кубійович і Лемківщина // Лемківський календар на 1997 рік : [Альманах] / упор. І.Д. Красовський. – Львів : Фондація дослідження Лемківщини у Львові, 1996.

Щерба І.О., Щерба Г.І. Українська учительська семінарія в Криницьі на Лемківщині: до 70-ліття її створення // Лемківщина. ООЛ в Америці ; Нью-Джерсі. – 2010. – № 3(122).

Щерба Г.І. Проблеми подолання наслідків депортацій українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини в 40-х роках ХХ століття (за результатами соціологічних досліджень // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент : [зб. наук. пр.]. – Вип. 1. – Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009.

Щерба Г.І., Яремкевич Р.В. Зустріч з випускниками Української учительської семінарії в Криницьі (через 70 років у Львові) // Ватра : [Польща, м. Горлиці]. – 2011–№ 1 (72).

Щерба Г.І. Розквіт і трагедія Лемківщини / Фондація Дослідження Лемківщини в Америці; Наукове Т-во ім. Тараса Шевченка. – Львів : Вид-во Української академії друкарства, 2011.

Чарівна Криниця: Альбом-Альманах: Мемуарне видання: Документи, спогади, есеї, роздуми / упор. Осип Величко; відп. ред. Ярослава Величко. – Львів : Тріада плюс, 2014.

G. Shcherba. The Role of Volodymyr Kubiyovych in the Development of Education in Lemkivshchyna in the 40s of the XIX century.

In the article based on ethno-sociological research processes of the history of the struggle for Ukrainian Lemkivshchyna and maintainance of its ethnographic region are highlights. The problems of Ukrainian population in occupied by the Germans from 1939 Poland engaged Ukrainian Support Committees, whose work was coordinated by Ukrainian Central Committee, based in Krakow, led by Volodymyr Kubiyovych. The author draws attention to an open on the initiative of Volodymyr Kubiyovych the Ukrainian Teachers' Seminary in Krynytsya in December 10, 1940, which lasted until July 1944, had a great historical significance in the history of Lemkivshchyna. Thanks to her Krinitsya was the cultural and educational center for Ukrainians in the 40th years of the twentieth century. The author focuses on the value of activity V. Kubiyovych in development of education, science and ethnic culture in Lemkivshchyna in 1940-1945.

Keywords: *ethnic culture, ethno-sociological analysis, education, national revival, Volodymyr Kubiyovych, Lemkivshchyna, Ukrainian Teacher's Seminary in Krynytsya.*